“INTERVENTION SUR LE TRANSFERT” (1951)
LACANS 1STE THEORIE OVER DE OVERDRACHT

Historische uitweiding

Programma Psychoanalytische Kliniek
18/11/17

Lieven Jonckheere

SITUERING "INTERVENTION SUR LE TRANSFERT" (1951)
MACHTSSTRIJD IN DE (FRANSE) PSYCHOANALYSE:
"WIE MAG/KAN/MOET ZEGGEN WAT OVERDRACHT IS?"

belangrijk om sommige cryptische verwijzingen van Lacan (ook later!) te begrijpen

1951 machtsstrijd in Franse PA
strijd 3 fracties

- 1ste fractie: **PA establishment:** wil rangen gesloten houden
  - Schlumberger
  - promoot eigenlijk visie Nacht (Nacht was zijn analyticus)
- 2de fractie: **Universitaire psychologie**: interne machtsstrijd
  - Lagache = persoonlijkheidspsychologie
  - Bénassy = richting gedragspsychologie
- 3de fractie: **Lacan: terug naar Freud** – buiten PA establishment en buiten universitaire psychologie
  - *aussi seul comme je l'ai toujours été* – in zijn *retour à Freud*
  - maar toch groeiende macht?
    cf. Congres Franstalige analytici in 1951 uitgebreid tot Romaanstalige analytici = suggestie Lacan??

1ste FRACTIE: PSYCHOANALYTISCH ESTABLISHMENT
EGO ANALYSE – die sterke ego promoot

- **Schlumberger met officiële statements = soort stroman voor …**
- **… Nacht = analyticus van Schlumberger**

SCHLUMBERGER

mag officieel het thema 'overdracht' inleiden

- **theorie overdracht**
  via kliniek = *étude du transfert en clinique psychanalytique*
  - 3 benaderingen overdracht – evolutie/historisch
    - overdracht = infantiel affect (Freud)
    - overdracht = weerstand (Anna Freud)
    - structurele benadering overdracht (Schlumberger) = Fs 2de topologie
      - analyticus wordt driftobject (Es)
      - analyticus wordt imago (ik-ideaal of Über-Ich) (oedipaal)
      - analyticus wordt ego (narcistische identificatie met analyticus)
  - 2 soorten overdracht
    - negatieve overdracht: te mijden!
    - positieve overdracht: te zoeken
      - getuigt van bestaan *Elterninstanz* (= geen geslacht ouder)
      - hoe overdracht 'uitlokken'?
        pas jouer le jeu = neutralité bienveillante
        - Bergler *benevolent neutrality* 1937 ogv Strachey: Freuds *Indifferenz=neutrality*
        - groot succes in Frankrijk, Lagache&Nacht
        - cf. kritiek JAM = hoeksteen huidige politisering PA
      - hoe *Handhabung* overdracht?
        interpretatie à la Fenichel = onrealistische tonen
      - grens, soms: verkeerde geslacht!
        dan moet men veranderen van analyticus!
- **einde PA**
  door analyticus bepaald
  - hoe:
    analyticus plots actief (groeiende, controversiële invloed Alexander)
  - gevaren
    - verschijnen *contre-transfert* (werd afgedekt door *neutralité bienveillante*!)
    - verschijnen negatieve transfertreacties

NACHT

Schlumberger spreekt eigenlijk ipv Nacht (zijn analyticus!!)
Nacht doet ook interventietje in congres over overdracht 1951

Wat is overdracht – 2 kanten overdracht

- 1ste kant/tijd: overdracht = uiting van *besoin d'amour*
  → reactie analyticus: frustratie – via *neutralité bienveillante* = *écran*
  → reactie analysant: agressie of regressieve bevrediging
- 2de kant/tijd: overdracht = uiting van latente *peur* !!
  → reactie analyticus: *assurance / présence* / communicatie Ubw tot Ubw
    - niet alleen frustratie door analyticus
    - analyticus zonder *peur* – met sterk (obsessioneel) ego??

  → reactie analysant: *transfert du transfert* mogelijk
  overdracht niet opgeloste overdracht op analyticus naar adequaat object in het reële
  Lacan Sém XV: "er is geen overdracht van de overdracht" (cf. geen A van de A)

2de FRACTIE: INTEGRATIE PSYCHOANALYSE IN ALGEMENE UNIVERSITAIRE PSYCHOLOGIE? waarbij meteen verdeeldheid tot uiting komt

- **Lagache – die PA in persoonlijkheidspsychologie wil integreren**
- **Bénassy – die PA in gedragspsychologie lijkt te willen integreren**

LAGACHE

- Werpt zich uiteindelijk op als **dé autoriteit** ivm overdracht
  vanuit zijn psychologiserende benadering (persoonlijkheidspsychologie)
  cf. hoewel PA establisment vertegenwoordiger Schlumberger de lijnen moest uitzetten komt universitair Lagache eerst in de latere publicatie van het congres!!
- **universitair discours over overdracht**
  - encyclopedisch-historische *survey* theoretisch 'probleem' overdracht
  - daaruit elementen halen om theorie van overdracht te construeren

  cf. Lagache later *direction* van *dictionnaire* Laplanche&Pontalis dictionnaire (1967)
- **cf. verklaring overdracht**
  - interactief model
    - enerzijds persoonlijkheid – overdracht = spontaan
      cf. *disposition au transfert* vanuit *personnalité*
    - anderzijds PA setting – overdracht = artefact van PA setting

    en combineert dan beide (cf. momenteel psycho-bio-sociaal)
  - *disposition au transfert* = spontane overdracht vanuit *personnalité*
    - Beroept zich op Freud
      - dynamiek van de overdracht en herhalingsdwang in de overdracht
      - ik herinner dat dit Freuds fout is, volgens Lacan (Sém XI, 1964)
        cf. Freud tov Breuer: overdracht = spontaneïteit Ubw Anna O
    - beroept zich op psychologie: Zeigarnik effect uit de Gestaltpsychologie
      - wat is Zeigarnik-effect?
        - Russische psychologe Bluma Zeigarnik (1900-1988)
          test met verschillende taken
          - taak onderbroken → later beter herinnerd
          - taak niet onderbroken → later minder goed herinnerd
        - Illustratie van *Gestalt*-wet dat onvoltooide *Gestalt* zich spontaan sluit
          Aha-Erlebnis (= *Gestalt*!): promotor Kurt Lewin 'ziet' dat obers goed onthielden wat geconsumeerd was aan tafeltjes die nog niet hadden afgerekend, en niet meer wisten van wat gebruikt was aan tafeltjes waarmee zij al wel hadden afgerekend
      - extrapolatie Zeigarnik-effect naar PA?
        - trauma of infantiel conflict = onderbroken taak
          functioneert als narcistische kwetsuur (I, *Gestalt*!)
        - herhaling in overdracht om onderbroken taak alsnog af te maken – en dus trauma ongedaan te maken
- **onverbeterlijke universitaire psychologie**
  reageert op Lacans verwijt van psychologisme (*comportement/conduite* ipv discours/intersubjectiviteit) … door te pleiten voor erkenning bijdrage psychologie aan PA zonder enige ironie

BÉNASSY

- **<u>wat is overdracht</u>**
  kritiek op Lagache's gebruik van Zeigarnik Gestalt effect
  Lagache: Zeigarnik-effect verklaart overdracht Bénassy ↔ overdracht verklaart Zeigarnik-effect
  cf. dubbele determinering Zeigarnik-effect:
  - <u>Zeigarnik-effect hangt af van 'persoonlijkheid' testpersoon</u>
    cf. nieuwe test psychologen
    - normale persoonlijkheid
      onderbroken taak → beter herinnerd (closure Gestalt)
    - narcistische persoonlijkheid
      onderbroken taak = narcistische kwetsuur → minder herinnerd (verdringing!)

    Zeigarnik-test = persoonlijkheidstest: 2 tegengestelde reacties op onderbroken taak mogelijk
  - <u>Zeigarnik-effect hangt af van 'gedrag' testleider</u>
    cf. nieuwe test psychologie (door vrouw Bénassy??)
    de manier waarop proefleider taak onderbreekt, zijn gedrag dus, wordt beschouwd als uiting van zijn tegenoverdracht – proefpersoon reageert op dat gedrag met een bepaalde overdracht – en het is die overdracht die bepaalt of het Zeigarnik-effect zal optreden dwz of onderbroken taak beter herinnerd zal worden of niet
    - proefleider onderbreekt taak op strenge manier → overdrachtsweerstand → onderbroken taak minder goed herinnerd dan niet onderbroken taak
    - proefleider onderbreekt taak op lieve manier → positieve overdracht → onderbroken taak beter herinnerd dan niet onderbroken taak
    - proefleider onderbreekt taak op neutrale wijze (*neuralité bienveillante*!!) → (geen overdracht??) → onderbroken taak even goed/slecht herinnerd als niet onderbroken taak

    Lacan: résistance (weerstand) toont dat het ook in experiment om *relation de sujet à sujet* gaat
- **<u>einde psychoanalyse</u>**
  cf. extrapolatie naar psychoanalyse toe
  - onderbreken sessie = onderbreken
    reeds kritiek op Lacans korte sessie??
  - alleen verantwoord als analyticus meer *permissif*=lief is
    want anders niet goed herinnerd wat er in die sessie gebeurde …
    permissiviteit analyticus is voorwaarde voor einde kuur, voor einde overdracht?? Als je dan toch sessie onderbreekt moet je dat lief doen

probleem van psychologisering

- wat is psychologisering
  - integratie psychoanalyse in algemene psychologie (ego)
  - *homo psychologicus* = *chosifier l'être humain*
- hoe psychologisering
  - universitaire vriend Lagache – met zijn persoonlijkheidspsychologie
    overdracht begrijpen vanuit objectiveren persoonlijkheid bij analysant
  - universitaire vijand Bénassy – met zijn gedragspsychologie
    overdracht begrijpen vanuit objectiveren gedrag analyticus
- gevolg psychologisering
  nieuwe aliënatie!!
- oorzaak psychologisering
  - schrik voor kliniek/praxis
  - niet willen horen dat er ook ziekten zijn die 'spreken' en die alleen via het spreken te 'behandelen' zijn
- hoe gaat Lacan in tegen psychologisering
  overdracht = relatie van sujet tot sujet (geen persoonlijkheid, geen gedrag)
  zgn intersubjectiviteit – maar wel meteen met *disparité subjective* (ondertitel Sém VIII, 10j later, in 1961, over overdracht) = 2 uiteenlopende 'types' subject (cf. infra)

3de FRACTIE: PSYCHOANALYSE MOET TERUG NAAR FREUD
Lacan belichaamt dat op zijn eentje (*aussi seul que …)*

Cf. tekst 4 analyse Intervention sur le transfert